

Shkenca e Historisë së Feve

Shprehja historia e feve përbëhet prej dy fjalëve kyçe, histori dhe fe (fetë). Fjala histori rrjedh prej fjalës *historia* në greqisht dhe ka kuptimin *material konkret, njohuri*. Në gjuhën arabe përdoret fjala *tarih* (histori) e cila ka kuptimin *njohuri për muajin, njohuri për kalendarin*. *Res gestae* është fjalë latine që *res* do të thotë gjë, kurse *restae* lëvizje, qëndrim. Ndërsa në gjermanisht fjala e cila ka kuptimin e historisë është *Geschichte*. Kjo fjalë në vete ngërthen kuptimin e një ndodhie të vërtetë dhe nuk mund të quhet *story-tregim*.¹ Kurse fjala e dytë është feja (fetë). Fjala fe në gjuhët e sotme perëndimore shprehet me fjalën *religion*, e cila buron prej fjalës latine *religio* dhe ka kuptimin *bashkim, lidhje*. *Relegere* është një fjalë tjetër që përdoret për fenë dhe ka kuptimin e veprimit të një pune disa herë, bashkim, lidhje. Këtë shprehje e ka përdorur Ciceroni në *De Natura Deorum*. Edhe Lactantiusi në veprën e tij *Divana Institute* përmend shprehjen *religare*. Historiani Flavius Eutrapis është i pari që fjalën *religion* e ka përdorur me kuptimin *feja krishtere*. Në kuptimin e lartpërmendur gjithashtu është përdorur edhe fjala *religio*.² Në aspektin etimologjik³ feja është një lidhje në mes të subjektit dhe objektit. Ndërkaq Rolston thotë se feja është bartëse e kuptimit perenial.⁴ Kurse në aspektin islam termi fe (*din*) është njëri prej termave thelbësorë të përmbajtjes së shpalljes hyjnore dhe traditës pejgamberike. Feja është dhunti mbinatyrore, pasi burimi i saj është Zoti; ajo është dhunti mirëdashëse, pasi buron prej dëshirës hyjnore; ajo është dhunti e vullnetit të lirë, pasi buron prej dashamirësisë së pastër hyjnore; ajo për njeriun është dhuratë hyjnore e jo borxh që duhet kthyer, pasi buron prej mëshirës së Zotit, e cila nuk jepet e matur, nuk jepet sipas meritës e as si një detyrim që duhet kthyer. Besimi (*Imani-Sophia perennis*) është drita e shpirtit hyjnor, kurse islami (*Religio perennis*) është ngrohtësia e asaj drite, që është shprehje e dëshirës mirëdashëse hyjnore.⁵

Kështu, Historia e Feve përveç që njihet me këtë emër, në literaturë njihet edhe me emra të tjerë⁶ si Shkenca Fetare, Fenomenologjia Fetare, Religjionet Krahasimtare, Historia e Religjioneve Krahasimtare. Por, kjo lëmi më së shumti njihet me emrin Historia e Feve, meqë në vete ngërthen të gjitha metodat dhe mënyrat e studimit të të gjithë emrave të përmendur më lart.

¹ İlber Ortaylı, „Tarih Nedir?“, *Türkiye Günlüğü*, Nr. 73, Ankara, 2003, f. 5.

² Kürşat Demirci, *Dinlerin Dejenasyonu*, İnsan Yayınları, Stamboll, 1996, f. 9.

³ Hanifi Özcan, *Epistemolojik Açıdan İman*, Stamboll, 1997, f. 18.

⁴ Cafer Sadık Yaran, *Din ve Bilim*, Sidre, Samsun, 1997, f. 36.

⁵ Reşid Hafizović, *Teološki traktati o načelima islamske vjere*, BEMUST, Zenica, 1996, f. 9-14.

⁶ Kjo është rezultat i mospavarësimit ende të shkencave si Shkenca Fetare, Fenomenologjia Fetare, Religjionet Krahasimtare, Historia e Religjioneve Krahasimtare. Ndërkaq kohën e fundit punohet në pavarësimin e të gjitha këtyre shkencave.

Historia e Feve nuk përjashton asnjë cilësi të esencës fetare, sepse ajo më së miri mund të kuptohet prej studimit historik krahasimtar, që d.t.th., prej fenomenologjisë së bazuar në studimin historik-konstruktiv. Historia e Feve, fenomenet të cilat vlerësohen si fetare, i studion në bazë të metodave kërkimore të Historisë së Feve, pa marrë parasysh mendimin e njerëzve për to.

Disa dijetarë bashkëkohorë, me plotë të drejtë Historinë e Feve e përkufizojnë si Histori Krahasimtare të Feve, meqë ajo nuk është thjesht vetëm një studim historik, por, në të njëjtën kohë është edhe studim krahasues. Ajo i studion proceset individuale të cilave u dihet e kaluara, por ka kujdes të veçantë në të kuptuarit e vërtetësisë së zhvillimit të këtyre proceseve në rrethin ku ato zhvillohen dhe analizën e të gjitha çështjeve me ndikim historik.⁷

Sipas studimeve historike Historia e Feve është një disiplinë e cila, duke përdorur metodat historike dhe filologjike, studion lindjen, zhvillimin, ritet, etikën etj., të feve përgjatë historisë. Ndërsa sipas studimeve krahasimtare Historia e Feve është degë e shkencës e cila krahason aspektet e përbashkëta, të ngjashme dhe të ndryshme mes feve.⁸

Historia e Feve po ashtu është përkufizuar edhe si një komentim i tërësishëm e jo i pjesshëm i feve. Ajo thirret që të nxjerrë në pah dhe të studiojë çdo lloj ballafaqimi të njeriut me të shenjtën, prej parahistorisë e deri më sot. Por, për historianët e feve është një modesti apo një turp i madh, thotë M. Eliade, që të jenë të dyshimtë në vlerësimin e aspektit dhe vlerës kulturore të rezultateve të nxjerra nga studimet e bëra në këtë fushë. Për këtë, që nga Max Müller dhe Andrew Lang e deri te Frazes dhe Marett, si dhe nga Marett dhe Levy-Bruhl e deri më sot, vërejmë rënien graduale të krijimtarisë apo të aktualitetit të Historisë së Feve. Megjithatë, autori në fjalë thotë se, nuk është e pamundur që Historia e Feve të rikthehet përsëri në pozitën e saj qendrore, mirëpo për këtë historianët e feve duhet të besojnë në mundësitë e jashtëzakonshme në këtë drejtim dhe, gjithashtu, duhet që të mos neglizhojnë dhe të jenë të vetëdijshëm për madhësinë dhe peshën e fushës në fjalë.⁹

Historia e Feve studimit të çështjes i afrohet duke u nisur nga ngjarjet dhe hollësitë historike. Për këtë, ajo në fillim nuk merret me problemet e përgjithshme të fesë¹⁰, por, për të përkufizuar procesin historik në lidhje me ekzistencën e njeriut, merret me studimin e mjedisit, kohës, objekteve dhe ngjarjeve individuale. Prandaj Historia e Feve nuk duhet të ngatërrohet me Historinë e një Feje të caktuar, e cila merret vetëm me disa aspekte të një feje të vetme. Historia e Fesë së caktuar është shumë larg interesimit për problemet universale historike dhe fenomenologjike të feve në përgjithësi, me të cilat merret Historia e Feve.

---

⁷ Ugo Bianchi, *Dinler Tarihi Araştırma Yöntemleri*, Kayseri, 1999, f. 3.

⁸ Günay Tümer dhe Abdurrahman Küçük, *Dinler Tarihi*, Ankara, 1993, f. 10.

⁹ Mircea Eliade, *Dinin Anlamı ve Sosyal Fonksiyonu*, Konya, 1995, f. 69-70.

¹⁰ Qani Nesimi, „Paraqitja dhe zhvillimi i shkencës së Historisë së Feve”, *Përmbledhje punimesh*, Viti 1, Nr. 1, FSHI, Shkup, 2002, f. 37-42.